

Deník z Finska

Na přelomu října a listopadu jsem měla možnost strávit týden ve Finsku – zúčastnila jsem se kurzu zaměřeného na poznání praxe finských škol. Gymnázium Mnichovo Hradiště, kde působím, získalo grant z programu Erasmus+ – v rámci projektu Cesta do Evropy tak může v průběhu tohoto školního roku vyjet 5 pedagogů na vzdělávací akci do zahraničí. Moje cesta do Finska byla první realizovanou mobilitou. „Můj“ kurz pořádala německá nezisková organizace Forum Eltern und Schule – ve skupině účastníků bylo 10 učitelů z Německa a po jedné kolegyni z Rakouska, Francie a Maďarska. Komunikačním jazykem pro hodnocení, rozborů atd. byla němčina, ve školách jsme se s místními domlouvali vesměs anglicky.

V následujícím textu nabídnu své zkušenosti a postřehy z navštívených škol. Stranou nechávám své „turistické“ dojmy – jen na okraj ale musím zmínit, že Helsinky mě uchvátily propojeností města a přírody, vlídností a čistotou.

Pondělí 29. 10. – Mateřská škola Kaitaanniityn Päiväkoti

Sammentie 8, Espoo

<https://www.espoo.fi/fi->

[Fl/Kasvatus_ja_opetus/Varhaiskasvatus/Varhaiskasvatuksen_toimipaikat/Kunnalliset_paivakodit/Espoonlahti/Kaitaanniityn_paivakoti](https://www.espoo.fi/fi-Fl/Kasvatus_ja_opetus/Varhaiskasvatus/Varhaiskasvatuksen_toimipaikat/Kunnalliset_paivakodit/Espoonlahti/Kaitaanniityn_paivakoti)

První dopoledne jsme strávili v zařízení pro předškolní děti na předměstí – objekt je umístěn v lese, poblíž jezera a děti tráví každý den hodně času venku, a to nejen na zahradě, ale v opravdové přírodě. Uvnitř jsou důmyslně vybavení na sušení bot i rukavic i dalších svršků – celkově je materiální zázemí kvalitní, moderní, ale rozhodně ne luxusní. Děti ve školce dostávají několikrát denně jídlo – celý pobyt ve školce je bezplatný.

Školku navštěvují děti od 10 měsíců – děti jsou rozděleny do 6 skupin – z toho ve dvou skupinách jsou děti do 3 let (tyto skupiny jsou po max. 12 dětech), v ostatních skupinách je max. 16 dětí. Skupiny jsou zhruba věkově homogenní. Kromě toho tu působí tzv. „hrací skupina“ (volně přeloženo) – tam mohou rodiče přivést dítě na 2–3 hodiny 1–2x týdně. Školka má otevřeno od 6.30 do 18 hodin – děti tu ale nesmějí být déle než 10 hodin (pokud k tomu dojde, řeší rodinnou situaci nejdříve školka, poté nadřízený úřad), stejně nesmí žádné dítě do školky chodit nepřetržitě celý rok (musí být alespoň 2 týdny s rodinou).

Při nástupu dítěte do MŠ je od rodičů požadována podrobná informace o rituálech, zvycích, životním stylu rodiny. Každé 2 měsíce probíhá pro každé dítě hodnocení jeho vývoje, problémů i úspěchů (rozhovor rodičů s učitelkou, na hodnocení se podílí i samo dítě). Každé dítě má individuální plán, kde je stanoveno, čeho má být dosaženo v jeho chování, sociálním vývoji atd. Pokroky dítěte jsou sledovány a zaznamenávány – dokumentace pak doprovází dítě i do školy (pokud rodiče nejsou proti – to se ale nestává, protože vědí, že třeba i zaznamenání problémů je ku prospěchu dítěte). Pokud

dítě pochází z cizojazyčného prostředí, dostává školka finance na jazykové vzdělání, eventuálně i tlumočnicka.

Existuje závazný vzdělávací plán – funguje to ale tak, že učitel dítě pouze usměřňuje a v rámci aktivit, které si dítě zvolí, realizuje výchovný cíl – důraz je na rozvíjení kreativity a přirozenosti dítěte.

Celkově se předškolní vzdělávání zaměřuje na rozvoj sociálních dovedností, nikoli znalostí. Znalosti jsou dítěti zprostředkovány, jen když si vyloženě řekne o informaci. Za důležité se tedy považuje to, jak dítě funguje ve skupině, jestli se dokáže začlenit a kooperovat, samostatnost, respekt k ostatním... V tomto smyslu je také posuzována školní zralost.

Učitelky a učitelé v MŠ mají univerzitní vzdělání, v každé skupině pracuje učitel a část dne mu vypomáhá vychovatel.

Úterý 30. 10. Základní škola Juvanpuiston koulu

Juvanpuro 2, Espoo

<https://www.espoo.fi/juvanpuistonkoulu>

V úterý jsme vyjeli opět do Espoo, tentokrát na základní školu.

Základní škola ve Finsku je podobně jako u nás devítiletá – je to společná a jednotná vzdělávací cesta pro všechny děti. Děti na základních školách dostávají veškeré pomůcky od státu zdarma – tedy nejen učebnice, ale i sešity, tužky, pastelky, potřeby na výtvarné a rukodělné aktivity, vstupné do muzeí či divadel, kam školáci často vyrážejí, atd. Každá škola, kterou jsme navštívili, měla perfektně vybavenou knihovnu, která byla pro žáky trvale otevřena a v níž si mohli dle libosti půjčovat odbornou literaturu i beletrii. Finové sami sebe vnímají jako národ čtenářů (setkali jsme se s tvrzením, že čtou nejvíc na světě), a jsou na to hrdí.

Tato škola v Espoo je nová a sídlí v úžasně a i na finské poměry nadstandardní budově – ta vypadá zvenčí nenápadně, ale uvnitř je uspořádána jako otevřený prostor s atriem uprostřed – právě v tom atriu je knihovna a tvoří tak přirozené centrum školního života – kolem jsou třídy, ale také různé sedací koutky a možnosti pro individuální či skupinovou práci. Zdůrazním v tuto chvíli, že i ve starších školních budovách, které jsme navštívili, se snažili prostor uzpůsobit tak, aby výuka nemusela probíhat jen ve třídách, ale aby žáci své individuální úkoly a projekty mohli realizovat kdekoli v prostoru školy. V podstatě jsme neviděli známou situaci, kdy během hodiny děti sedí ve třídách a poslouchají a zapisují výklad učitele. Naopak i během hodin byli žáci v celém prostoru školy, sami nebo ve skupinkách, a evidentně pracovali. Nikdo tu neřeší otázku dozoru nad žáky – tedy to, že vyučující by je měl mít na dohled a v době přestávek by je měl kontrolovat stanovený dozor. Na naše přímé dotazy v tomto směru odpovídali ředitelé škol, že dětem důvěřují, ty se chovají přiměřeně, ale i rodiče důvěřují škole a akceptují to, že dítě samo je v jistém smyslu zodpovědné za své chování (tedy že pokud se něco stane, není to chyba učitele a školy).

Ale zpátky do Espoo: Po škole nás prováděli žáci 9. tříd – měli připravený výklad v angličtině (jejich angličtina svou úroveň převyšovala jednoznačně jazykové kompetence nejen mé, ale i německých kolegů). Škola má 540 žáků a působí tu 34 učitelů a 8 asistentů (což na to množství není moc). Učitelé mají pevnou pracovní dobu od 8 do 16 hodin – ve třídách je kolem 25 žáků (ale, jak už jsem výše uvedla, málokdy jsou ve třídě pohromadě). Žáci se učí cca 30 hodin týdně. Na hodiny nezvoní. Velký důraz je tu kladen na estetickou výchovu a výchovu k pracovním dovednostem v domácnosti. Všechny školy, které jsme viděli, byly vybaveny hudební pracovní s řadou hudebních nástrojů (nejen klavír, ale třeba i bicí, elektrické nástroje, aparatura – mikrofony, zesilovače) – do této hudební

místnosti chodí žáci i v době přestávek nebo volna a hrají tu pro radost a relax, místností pro výtvarné aktivity (zařízení na výrobu keramiky, batikování atd.), cvičnou domácností (velká kuchyň se všemi možnými spotřebiči, sezením atd., prádelna – tam se perou utěrky a zástěry z kuchyně, místnost na žehlení, šicí stroje...). Veškeré pracovní aktivity jsou pro žáky volitelné dle zájmu (a zájem je velký) – neexistuje rozdělení kluci x holky.

Na školách fungují žákovské parlamenty – organizují řadu aktivit pro spolužáky (zasahují např. i do rozhodování o stavebních úpravách...).

Škola v Espoo je zapojena do programu „škola v pohybu“, to znamená, že i v průběhu vyučování učitelé záměrně zařazují aktivity vyžadující pohyb, ve třídách jsou k dispozici sedací pytle, žáci mohou uprostřed práce vstát...

Neučí se předmět informatika, ale počítače, tablety i chytré telefony se využívají během výuky neustále – škola upřednostňuje využití zařízení, která si žáci přinášejí z domova (tedy i jejich osobních mobilních telefonů), ale disponuje i „erárním“ vybavením.

Jako ve všech školách i tady v Espoo je školní jídelna – jídlo, které se tu podává, je pro všechny zdarma, ale překvapivě prosté (není možnost výběru). Děti jsou očividně skromné. Zaujalo mne i to, že samy od sebe utírají stoly v jídelně, pomáhají s tříděním špinavého nádobí atd. – uklízejí také v učebnách (vysávají, zametají...).

Středa 31. 10. Základní škola Puotilan ala-aste

Klaavuntie 17, Helsinky

<https://www.hel.fi/peruskoulut/fi/koulut/puotilan-ala-aste>

Ve středu míříme opět do základní školy – tentokrát na předměstí Helsinek. Na první pohled je jasné, že školní budova je starší (ze 70. let) a lehce omšelá. Uvnitř ale nacházíme standardní materiální vybavenost (viz výše – hudební učebna, učebna na domácí práce, výtvarné aktivity atd.).

Do školy chodí 430 dětí a pracuje zde 33 učitelů. Žáci jsou rozděleni do 19 skupin (tříd), 1 z nich je speciální.

Ptali jsme se samozřejmě na to, jak ve Finsku řeší inkluzi: Před 15–20 lety zkusili „absolutní inkluzi“, tj. všechny děti se učí skutečně pohromadě. Zjistili, že toto není efektivní zejména pro děti se specifickými potřebami. V současnosti mají na některých školách speciální třídy, kde jsou děti se specifickými potřebami – věnuje se jim speciální pedagog a pracuje s nimi s pomocí asistentů. Dle možnosti se tyto děti zapojují do běžné výuky s vrstevnickou skupinou. Pokud se škola, kde je taková speciální třída, nachází dál od bydliště žáka (dál než 10 minut hromadnou dopravou), zajišťuje obec dopravu taxíkem.

Ve Finsku jsou úředními jazyky finština a švédština (tou mluví asi 5 % obyvatel) – všichni se musejí učit oba jazyky. V této škole je v některých třídách švédština jako první (mateřský – vyučovací) jazyk. Navštívili jsme výuku v 1. třídě. Tato třída měla 35 dětí, ale pracovali s nimi 3 učitelé, takže na většinu aktivit byly děti rozděleny do 3 skupin. Ve třídě bylo 12 dětí z imigrantských rodin – celkově je to v této škole asi čtvrtina žáků. Na chodbách jsme potkali několik děvčátek s muslimskými šátky, také jednu paní učitelku s tímto oděvním prvkem – evidentně toto není vnímáno jako problém. Škola slaví běžné tradiční svátky, ty mají často pochopitelně křesťanský základ, děti z jiných kultur se nemusejí zapojovat. Jsou zde děti, jejichž rodným jazykem je arabština, španělština, albánština, ukrajinština, somálština...). Na děti z jinojazyčného prostředí škola získává zvláštní dotaci (podobně jako na děti v rámci inkluze), aby bylo možné zajistit individuální péči.

Dále jsme viděli výuku ve 3. třídě – zde je v ročníku 75 dětí – dělí je dle potřeby na 7 skupin (není to stabilní rozdělení) dle úspěšnosti (míry zvládnutí učiva) – rozdělení je na základě diagnostiky učitele a úspěšnosti v testu (např. z matematiky). Skupiny jsou i během školního roku dostupné. S dětmi tedy pracuje běžně 7 učitelů.

Škola dělá řadu projektů (během naší výuky např. proběhne celoškolní hodina čtení – to znamená, že od 10 do 10.45 se ve všech hodinách bez ohledu na předmět čte – beletrie, časopisy, cokoli, co si žáci přinesli nebo jim připravil učitel, čte se individuálně). Učí se plavání, tanec, jezdí do muzeí atd. Ptáme se, jak přitom stíhají probrat učivo – odpověď: Kvantita není kvalita.

Zajímáme se také o hodnocení žáků:

Kombinují se body, slovní hodnocení, různé smajlíky (razítka, obrázky...). Znamky až od 6. třídy. Žáci píší i testy, ty ale slouží diagnostice, jak proces osvojení určitého učiva probíhá – učitel z testu zjistí, co ještě není hotovo, na co je třeba se soustředit...

Hodnocení celkově je orientováno na pozitivní posílení kompetencí (zdůrazní se to, co dítě umí – v tomto smyslu jsou žáci vedeni i k sebehodnocení).

Čtvrtek 1. 11. Škola s jazykovým zaměřením Suomalais-Venäläinen Koulu

Kaarelankuja 2, Helsinki

<https://www.svk-edu.fi>

Škola s jazykovým zaměřením v tomto případě znamená, že jde o rusko-finskou školu. Jsou zde hrdí na více než 100 let tradice – původně šlo o čistě ruskojazyčnou školu pro místní ruskou menšinu. V současnosti zde vedle sebe fungují třídy pro děti z bilingvního prostředí (tedy mluvící finsky i rusky) a pro finské děti, které se ale v průběhu návštěvy školy naučí ruštinu tak dobře, že se pro ně stane vyučovacím jazykem. Celkově všichni absolventi této školy mluví finsky, rusky a alespoň orientačně švédsky, dobře anglicky a většinou ještě jedním cizím jazykem (německy, španělsky, francouzsky...). Tato škola zahrnuje třídy pro jednoletou předškolní výchovu, základní školu a gymnázium. Do předškolní třídy mohou nastoupit všechny děti až do naplnění kapacity – program je tam důsledně bilingvní (střídají se „ruské“ a „finské“ učitelky – uvozovky píšu proto, že všichni zaměstnanci zde mluví jak rusky, tak finsky, ale pro snazší orientaci dětí vždy přijímají jako roli preferenci jednoho jazyka). Učitelky sledují, jak se děti se situací vyrovnávají, podle toho pak doporučí, které dítě může nastoupit do první třídy na této škole a pro které bude vhodnější běžná základní škola.

Ve třídách základní školy mají žáci intenzivní výuku ruštiny a některé hodiny přímo v ruštině. Zároveň je ale snaha, aby dobře zvládali i finštinu a aby odborné názvosloví např. v matematice či fyzice znali v obou jazycích – na rozvrhu mají tedy např. v matematice střídavě červené hodiny matematiky (v ruštině) a modré hodiny (finsky). Při výuce jazyků se zásadně a nikdy nepoužívá metoda překladu – vše se vysvětluje a interpretuje a je zcela akceptováno srozumitelné vyjadřování obsahující jazykové chyby.

Žáci prakticky nikdy nepracují individuálně – bylo nám řečeno, že finské minimum je práce alespoň v páru, optimální je práce v týmu.

Škola sídlí v budově z roku 1964 – za 2 roky se má ale stěhovat do budovy nové. Projekt je hotový a pracuje s koncepcí otevřeného prostoru – nebudou tu tradiční třídy, ale různá zákoutí (otevřená a vzájemně dostupná).

Škola je zapojena do evropského Baltic Sea projektu pro země kolem Baltu – zúčastněné školy spolupracují na vývoji školního kurikula – základními tématy jsou aktivizace žáků a ekologie (trvale udržitelný rozvoj).

Pátek 2. 11. Gymnázium Martinlaakson Lukio

Martinlaaksontie 36, Vantaa

<http://www.sivistysvantaa.fi/martinlaaksonlukio/index.html>

V pátek máme na programu gymnázium. Nejdřív pár obecných informací na úvod: Zhruba 30 % populace má ve Finsku VŠ. Asi 80 % populačního ročníku usiluje o studium na gymnáziu, v reálu tam jde studovat 60 % (nedělají se přijímací zkoušky – rozhodující je diagnostika ze základní školy). Studium na gymnáziu je náročné, je ale možné ho výrazně prodlužovat a opakovat pokusy u zkoušek, takže nakonec – byť s velkým úsilím a po dlouhé době – maturitu úspěšně absolvují v podstatě všichni (95 %), kteří se studiem na gymnáziu začali. Optimálně má studium trvat 3 roky – v reálu ale často trvá déle. Škola dostává na žáky 3 roky plnou částku, další 2 roky poloviční, pokud ani po pěti letech gymnazista nedokáže udělat maturitu, může jít na školu pro pracující, kde zpravidla při zaměstnání dostuduje.

Už na gymnáziu tu funguje kreditní systém – např.: Třída má pevný rozvrh a je hodina matematiky. Žáci pracují ve skupinách podle toho, na jaký kurz se v rámci matematiky přihlásili. Kurz trvá asi 1 měsíc, vztahuje se k určitému tématu – k témuž tématu je možné absolvovat kurz základní, ale i kurz jdoucí víc do hloubky i šířky, a tudíž náročnější. Za absolvování kurzu žák získává kredity. Žáci tedy pracují ve skupině s těmi, kteří si vybrali stejný kurz. Náplň kurzů připravuje pedagog ve škole a žáci dostanou celé zadání, které obsahuje výklad, cvičení, podněty pro diskusi s ostatními atd., elektronicky. Nahlíželi jsme do e-zadání kurzu – žák si u jednotlivých kapitol volí barevné označení: červené – neumím to, žlutá – umím, zelená – můžu to naučit jiné. V hodině tedy žáci pracují ve skupinách či individuálně každý se svým počítačem. V závěru kurzu se žáci vzájemně hodnotí (hodnocení pedagogem je možné, ale až na výslovnou žádost žáka). Učitel funguje jako mentor či konzultant. Nejsou tu klasické hodiny, kdy všichni dělají totéž, učitel vykládá atd. Důsledkem tohoto systému je, že ve vrstevnické skupině (třídě) jsou jednotliví žáci různě daleko. Proto je také na nich, kdy se rozhodnou přihlásit k maturitě – někomu to trvá třeba jen 2 a půl roku, někomu 4 i více. Škola maturitu organizuje dvakrát ročně – všechny zkoušky jsou státní, dělají se elektronicky a jsou hodnoceny centrálně. Žáci nejenže po celou dobu studia používají vlastní počítače, ale také na nich skládají maturitní zkoušku – to probíhá v tělocvičně, kde je nainstalováno připojení – a v určitý moment jim prostě do počítače pustí zadání testu.

Jako vybalancování náročného studia naukových předmětů jsou podporovány výchovy – většina žáků se zúčastní kurzů dramatické výchovy, volitelně hudební nebo výtvarné výchovy. Ve škole je zařízena posilovna, hudební zkušebna, knihovna, v atriu stoly na ping pong – v posilovně či zkušebně mohou žáci trávit i volný čas – u školníka si prostě vyzvednou klíč. Otázka dozorů se neřeší. Žáci stráví ve škole výukou asi 25 hodin týdně – vybírají z povinných kurzů, „prohloubených“ kurzů a volitelných kurzů. Jeden kurz obsahuje 38 hodin výuky. Celkově je výrazně preferovaná matematika (i když chce žák studovat na univerzitě historii, musí doložit absolvování kurzů matematiky).

Profesní příprava učitelů ve Finsku

Opakovaně jsme se setkali s tvrzením, že „učit může jen ten nejlepší“. Proto je také profesní příprava učitelů velmi náročná. Je zaměřena ale především na pedagogiku, psychologii a metodiku – až za tím stojí oborová odbornost. Prostě učitel je především učitel, až daleko za tím matematik nebo lingvista.

Zájemce o studium učitelství musí projít náročným přijímacím řízením. Ohledně předmětů, které chce mít v aprobaci, stačí úspěšně složená maturita. Musí ale nastudovat velké množství odborné literatury (článků, studií) o výchově a vzdělávání – pak absolvuje náročný test, kde se ověřuje, zda materiály prostudoval a pochopil. Testem projede asi 60 % zájemců – ti pak ještě musejí absolvovat ústní pohovor před komisí – v komisi jsou zastoupeni psycholog, učitel z praxe, ředitel nějaké školy atd. a řeší se zejména osobní motivace a osobnostní předpoklady uchazeče.

Učitelství je zjevně respektovanou profesí – finanční ohodnocení je v eurech srovnatelné s tím v Německu. Úvazek (počet odučených hodin) je diferencovaný podle vyučovaných předmětů – u učitele na gymnáziu je to tedy 24 hodin týdně v případě, že učí tělesnou, výtvarnou či hudební výchovu, 21 hodin při aprobaci fyzika, dějepis, chemie, matematika, 19 hodin, jestliže vyučuje cizí jazyky, 18 hodin má úvazek učitel finštiny.

Co říci na závěr? Týden ve Finsku pro mne byl úžasnou zkušeností a motivací. Je jasné, že jen minimum konkrétních věcí lze okamžitě přenést na mou školu – změnit se musí systém a přístup celé společnosti ke školám a školství. Přesto bylo skvělé vidět, že je možné stavět na důvěře a respektu a že to funguje – ve Finsku nejen ve školách.

Tento výjezd byl mou druhou vzdělávací akcí v rámci evropského programu Erasmus+. Zkuste to taky – není to tak komplikované, jak se možná na první pohled zdá. V případě zájmu ráda poradím.

<https://www.naerasmusplus.cz/cz/mobilita-osob-skolni-vzdelavani-ms-zs-ss/>

Lenka Sosnovcová, Gymnázium Mnichovo Hradiště

lenka.sosnovcova@gmh.cz